

Gasteizen, hiriburuetakoz arduratzen da batez ere prentsa, arrakasta ikaragarria izan omen du “el día del gorrino” edo izendaturiko egunak, zeinetan jendea elkar zikinduz dibertitzen da, eta kultur zinegotziaren gomendioa zera izan da, ohizko abarketen orde, oinetako sendoak erabiltzea txanpain botailen kristal hautsiekin horrenbeste zauritutako gerta ez dadin.

Donostiako Aste Nagusia, badakigu ez dela hain gurea, merkatarien asmakizuna, azken finean, eta gainera donostiarrak ez gara parte hartzaileak. Ahaleginik ez da falta ordea eta duela urte batzuetako emankizunik lortu ez bada —oroitu izan direla hildakoak— aurtengo polbora erretzearen errituak ere badaramatza hiru edo lau zauritutako honez gero. Dakitenek diotenez, giro hobea izaten omen da Bilbon. Esango dizuet.□

ARTEA

JESUS GIL MASSA

BERGARAKO PINTURA ITALIAN

Badira herri batzuk, lekuri egokienera jo eta gero, kontutan hartzeko ondare artistiko bat eraiki egin dutenak, eta ekoizle baino gehiago kontsumitzaile izan arren, une jakin batean beren ohizko joerari buelta ere eman diotenak. Hala-koxea dugu Bergara, non —Arkitektura ez bezala, Aintzinako Erregimenaren mendeetan garapen haundia izan zuen eta— pintura ez bait da inoiz iharduera garrantzitsua izan. Gure mende hau iritsi arte ez, bederen. Bergarako artistarik ezagunena J. de Tellaetxe izan badaiteke ere (+1957), benetako eskola sortu zuena, ordea, Simón Arrieta da (+1969), honek ezohizko iharduera piktorikoa eragin bait zuen herrian; pintore franko agertu ziren orduan, ez eskola bezala eratuak hitzaren zentzurik hertsienean, baina bai beren burua Bergarako pintoretzat gogoz jotzeko behar bezain elkartuak.

Orain, Ortonovo herria (Karraratik gertu) eta Deba Garaiko herriak senidetu dituen elkartze kultural bitxi horren kariaz,

hogei pintore bergarar baino gehiagok Italian jarri dute ikusgai beren obra. Erakusketak belaunaldi desberdinetako lanak jasotzen ditu, hasi Simón Arrietaren garaikideengandik gazteenenganaino, eta joerarik ezberdinenak ere mirets daitezke bertan, hala pintura tradizional zainduaren adibideak (Okina edo Leturiaren lanak, kasu), nola Alberdi, Iza, Azkargorta edo De Pedro bezalako artisten joera berriak, hainbat pintorek optika desberdinetatik aurkezten dituzten paisaia goxoak ahaztu gabe, Mª Paz Alustiza (taldeko emakume bakarra), Arrillaga, Lazpiur edo Juaristi bertan direlarik.

Pintura inportatzaile izatetik esportatzaile izatera pasa da Bergara. Legezkoa litzateke zer dela eta aldaketa hori nork bere buruari galdetzea, baina gertatu ohi den bezala, eta hurbilpen bat edo alderdi eragileak salbu, ez genuke erantzun zehatzik aurkituko. Eragile horien artean, Simón Arrietak ardatz bultzatzaile gisa burutu duen lana eta Bergarako pintoreek azaldu duten borondate artistikoa alde batera utziz gero, bat azpimarratu beharko litzateke bereziki: Bergarako herriak bere artistei une orotan eskaini egin dien laguntza, eta are garrantzitsuagoa, laguntza hori erakundeetatik luzatua izana; Bergararen kasuan, duela urte askotatik bihurtu da Udala artegintzaren sustatzaile, eta ez ohizko mezenazgo horren emaitza Italian dugu gaurregun. Ea balio digun horrek eredu gisa. □

IBARROLA GASTEIZKO KALEETAN

Badira beste zenbait udal sorkuntza artistikoaz kezkatu-rik, herri edo hiria osagai artistikoren batez hornitu dutenak habitagarriagoak egin nahian. Gasteiz adibide garbia dugu zentzu horretan. Urte dexente dira hiri honetako kaleak eskultur lan ugariz jazten ari direla hiri-espazioa aldatzen, arautzen eta ederreztatzen, eta aldi berean, artea —kultur adierazpenik jatorrena izanik— berezko jabeei hurbiltzen. Esan dezagun, horri lotuta, Gasteizko herri-eskultura garaikidearen bilduma aberastua izan dela arestian Agustín Ibarrolaren bi lanekin.

Esandako hori azpimarratzekoa da berez, baina ez dakar inongo berritasunik, eskultura publikoak hiri askotan kokatu

bait dira, baita egile berberaren eskultur lanak ere; kasu hau, dena den, berezia gertatzen zaigu, eta horren arrazoia Gasteizen kokaturik dauden lanetarik bat bizkaitar eskultorearen harrizko lehen obra izatean datza.

Burdina eta egurra lantzen denboraldi luze bat eman eta gero, Ibarrolak harriari heltzea erabaki du. Xabier Laka eta Javier Cruz eskultoreak lagun izan dituela —ez bait du, berak aitortu duenez, harri-tailaketaren teknika menperatzen— tamaina haundiko obra bat burutu du Lasturreko marmol grisean, “Begirada” izena emanaz. Zulatua agertzen den monolito honek, hiriaren ikuspegi berria eskainiko du hemendik aurrera, hauxe bait da, izan ere, Ibarrola biziki bila dabilena, hots, artea, bere artea, jendeari hurbileraztea, paisaiarekin bat egin eta parte izatea eguneroko bizimoduan. Ibarrolaren obra hau hiriaren zati aberasgarri izateaz gain, orekatu eta osatu egiten du berrogeitamar bat metrotara kokatzen den eta burdinez landuta dagoen bere beste lan bat, “Elkarren ondoan” izenekoa hain zuzen.

Gizakiak begira egiteko daukan premia biziarekin jolasten du artistak “Begirada”n; obraren, monolitoaren, garrantzia zuloak hartzen du; bertatik hiriaren zati bat berriro ikusten du hiritarrak, alde batetik eta bestetik berraurkitzen du hiria, eskultura hau hiri-espazioan zedarrri berri eta aktibo bat bihurtzen dela konturatu gabe ia.

Gasteizko Udalaren kezka neurri batean dator bat egilearen kezkarekin: haientzat hiria aberastu behar da, eta honentzat, berriz, espazioa jantzi, zeren eta —berak esan bezala (D.V. 92-VI-19)— “Bizi kalitatearen oinarria artean eta kulturaren dago”.

Mezua, aspaldikoa honez gero, ulertu egin da azkenik. Horixe dugu nola “Europistas” enpresak eskultur lehiaketa bat antolatu duen Bilbo-Beobia autopistaren mugak “mobleztatzeko”, Europako beste hainbat autopistatan egin den bezalaxe. Lehiaketa Oier Villar eskultore gazteak eskuratu du “Badugu zer ikusi” izenpean korronte minimalistaren barruan sartzen den proiektua dela medio —izenburua enblematikoa ia—. Egin dezagun otoitz proiektua luzamendutan gehiegi atzera ez dadin —ohizkoa erakunde eta enpresetan— eta hemendik lasterre a a gure espazioak tarte berri bat mobleztatua izan dezan. □

ARTISTAK EUSKAL HERRIKO ADISKIDEEN ELKARTEAN

Nahiz eta jada bere jaiotzatik, 1756. urtean, Euskal Herriko Adiskideen Elkartek berebiziko garrantzia eman zien arte plastikoei, erakunde honek jasan duen fosilizazio prozesuak, gero eta akademizaleagoak, murriztu egin du apurka apurka artisten sarrera. 1992. urtea, ordea, okerrak zuzentzeko urtea izan da; Eduardo Txillidaren sarreraz gain bi eskultore eta pintore bat egin dira elkarkide uda honetan: Nestor Basterretxea, Rikargo Ugarte eta Frantzisko Sagarzazu.

Sarrera hitzaldirako “hizketaldi” plastiko bat aukeratu zuten, Donostiako San Telmo Museoan ospaturiko erakusketa hirukoitzan gauzatu egin dena gero; arauak, hala ere, arau dira eta tradizioak tradizio, eta “ahozko hitzaldia” egiteari ezin ukorik egin. Rikardo Ugartek hartu zuen, hiruren izenean, azalpena egiteko ardura; han hemenkako pusketaz eraikita, bere hitzetan esanda, eta aipamen historiko ugariz hornitua, artistak gaurko gizartean jokatu behar duen paperaz mintzatu zen Ugarte.

Sarrera hirukoitz hori aprobetxatuz, Euskal Herriko Adiskideen Elkartek bi ekitaldi antolatu ditu arestian: alde bate-tik, erakusketa batez ere dokumental bat, “Artea eta Euskal Herriko Adiskideak” gaia hartu zuena, eta bestetik, hitzaldi sorta bat “Arte Ederrak Euskal Herriko Adiskideen Elkartean” izenburupean. Badirudi 1992ko urte honetan garai berria hasi dela Elkartearentzat Arte Ederretako munduarekiko harremanetan, eta halako indarrez gainera non hitzaldi sortari amaiera ematen zion mahai inguruan fundazio bat sortzeko posibilitatea planteatu bait zen. □

DONOSTIA, (ES)KULTUR HIRIBURUA

Euskal eskultorerik unibertsalenak aukera izan du, azkenik, bere obra bere hirian erakusteko, Donostia, uda partean eta aldi labur batez bada ere, munduko eskultur hiriburu bihurtu duelarik. Gijonen lehenik eta Bilbon gero egin diren erakusketa antologikoen ostean, Eduardo Txillidaren obra Donostiako Miramar Jauregian dago ikusgai. Erakusketaren komisarioa den Kosme Barañanok adierazi duen bezala, erakutsi-

tako 330 obrek (eskultorikoak eta grafikoak) egileari eskaini zaion atzerabegirako erakusketarik osoena eta garrantzitsuena eratu dute.

Miramar Jauregiak Txillidaren traiektoria artistiko osoa jasotzen du: gazte garaian egindako marrazkietatik abiatuta, bere obrarik berrienak ikus ditzakegu, baita burdinez buruturiko lan haundiak ere, hala nola, “Basoa” edo “Lucca Pacioli irim-mahaia”, edo-ta obra arinagoak, “Grabitazioak” kasu, momumento publikoetarako proiektuak edota oso gutxitan erakutsia izan den “Barneko Txillida” (dominak, marrazkiak, eta abar, denak famili gauzekin lotuak) ahaztu gabe, bertan dauden lanetarik asko egilearen bildumakoak dira eta. Beste batzuk Europako herrialde desberdinetatik iritsi dira (Alemania, Suiza, Frantziatik,...), arazo tekniko, ekonomiko eta kronologijoak direla eta zenbait makroeskultura Estatu Batuetatik ekartzea ezinezkoa gertatu delarik.

Topikoa eman badezake ere, erakusketarako aukeratu den lekua ezin hobea da; burdinez eginiko obra haundiak, jauregiaren lorategietan sakabanatuak, paisaiarekin uztartzen dira; X. Saenz de Gorbeak zioen bezala, “Txillida lehian dabil naturarekin, eta irabazten du”. Formato txikiagoko obrei eta marrazki zein grabatuei eman zaien kokapena bestelakoa izan da ordea; barnekaldean eskainitako espazio urriak, Joaquín Montero arkitektoak altxaturiko poliestilenoazko harresia eta guzti, obrak pilatuta izatearen itxura eragiten zuen; Txillidak gehiago merezi zuen.

Gisa honetako ekitaldi batean antolakuntza eta muntaketa akatsak beti aurki badaitezke ere —barnekaldean Txillidari emandako espazio eskasa, esaterako—, erakusketa egitea lorpen haundia da berez. Eta lorpen hau bere sustatzaile izan diren guztiei zor diegu —Donostiako Udalari, Gipuzkoako Foru Aldundiari, Eusko Jaurlaritzari—, hain denbora gutxian antolatzea lortu duenari —Kosme Barañanori— eta, nola ez, baita artistari berari ere, erakusketa bat bere hirian egiteko ametsa beteta ikusi bait du azkenik.

Txillida, dudarik gabe, profeta izan da bere herrian, bere eskultur lanak kalean egotea horren froga nabaria da, baina erakusketa honekin guztiz merezia zuen onespena eman zaio azkenik. Odon Elorza Alkateak “donostiarrik unibertsalena

izateagatik” eskultoreari hiriko urrezko domina ematea proposatu du. Azken bultzadatxoa baino ez da falta orain, alegia, erakundeetatik behar den laguntza eskaintzea Eduardo Txillidak eta Pilar Belzuncek “Txillida Fundazio” bat eta museo monografikoa Hernaniko bere Zabalaga baserrian sortzeko agertu duten proiektua egi bihur dadin. Baina amets hau ez da Txillida familiarena soilik, Donostiak ere, kultur mailan hiriarri ekarriko liokeen aberastasunaz jabeturik, bat egin du amets horrekin; eta hau ez omen da bideraezina, Ardanda Lehendakariak ere bere nahia azaldu bait du proiektua aurrera eman dadin (DV, 92-VI-30), oztopo bakarra eskultorea eta erakundeen arteko kolaborazioa lortzeko behar den formula juridikoa aurkitzea dela adieraziz.

Aldi labur batez —uda batez— Donostiak “kultur hiriburu” izatearen rol antsiatua eskuratu du, zeren Txillidaren eskultur erakusketa, Sorolla-ren pintura, Boubaten agazkiak, eta abarrez gain, hortxe izan bait dira ohi bezala Jazzaldia eta Musika Hamabostaldia, etortzearen diren Zinemaldia eta Zume-ta-ren antologikoa ahaztu gabe. Aurtengo hau puntako udaldia izan da, hemendik hasieratzat, ez parentesitzat, hartzen duguna. □

Euskaratzailea:
JUAN MARI BECERRA

ZIENTZIA

INAKI IRAZABALBEITIA

LONDRESEKO ZOOA BIDE GURUTZEAN

Londresko bihotzean, Reagent’s Park-en mutur batean lekutzen da Londresko zoo ospetsu eta famatua, urtean zehar milioika bisitariri mundu osoko animalia erakusgai jartzen diena. Egia aitortu behar badut, Londreseratzen naizenetan, Ingalaterrako hiriburu zoragarrian egun batzuk igarotzeko parada dudanean hain justu, Reagent’s Park oinez zeharkatu eta zooraino hurbiltzeko aukera ez dut galtzen eta, bertan,